

Reewild en Reewildbeheer

door

Dr J.L. van HAAFTEN

REEWILD EN REEWILDBEHEER

door Dr J.L. van Haaften.

2e herziene druk 1989 uitgave van de Vereniging "Het Reewild".

3e druk 1994 uitgave van de Vereniging "Het Reewild".

Inhoud:	pag.:
1. verspreiding en voorkomen	2
a. het reewild op Ameland	3
b. het reewild in de Amsterdamse Waterleidingduinen	4
c. veldreeën	4
d. bezetting van de IJsselmeerpolders	6
2. doel van de reewildjacht, vroeger en nu	7
3. wat verstaan wij onder beheren?	8
4. reewildbeheer en literatuur	8
5. beheren begint bij inventariseren	10
6. welke reedichtheid moet men aanhouden?	14
7. resultaten van jachtmethoden in het verleden	17
8. welke jachtmethode is de juiste?	18
9. zijn hier al voorbeelden van?	20
10. "toekomstmuziek"	23
literatuur	24

Colofon:

Foto's:

Ir. J. Poutsma

Illustraties:

Henk Ruseler

Met medewer-

king van:

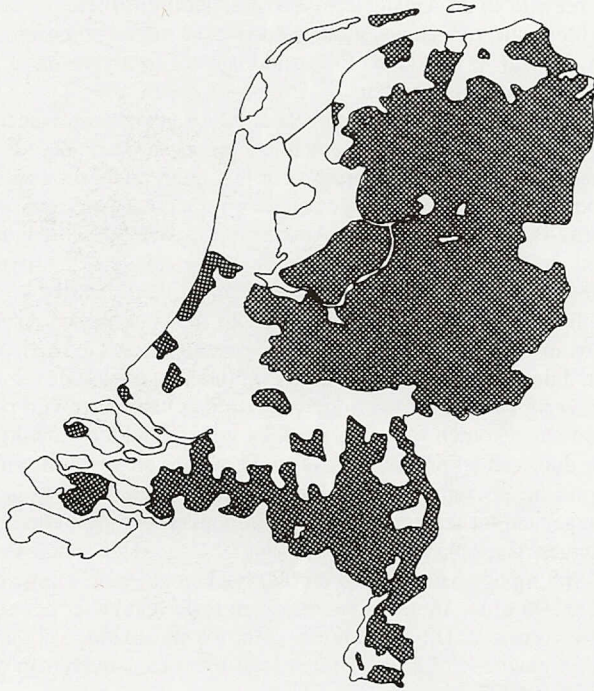
Joke van Herp

De verspreiding van het reewild in het begin van deze eeuw was als volgt:

1. VERSPREIDING EN VOORKOMEN.

Toen het ree (dat groter was dan het tegenwoordige!) door klimatologische omstandigheden in de ijstijd geheel verdwenen was, verspreidde het zogenaamde kleine ree (*Capreolus capreolus*) zich vanuit het middeuropese gebied ook in de richting van ons land. Zo kwam het ree in de middeleeuwen weer in grote delen van Nederland voor. Vanaf de 16e eeuw werd dit verspreidingsgebied steeds kleiner. Uiteindelijk was er in het begin van de 19e eeuw alleen nog reewild op de Veluwe te vinden. Halverwege de 19e eeuw (\pm 1855) immigrerde uit Duitsland reewild naar Limburg waar het weer standwild werd. Pas aan het einde van de vorige eeuw kunnen wij van een duidelijke uitbreiding van het reewild areaal vanuit Duitsland spreken (Pelzers en de Rijk; 1988). De oorzaak van deze uitbreiding was de ontwikkeling van de trofeeënjacht, waardoor de geiten buiten schot bleven maar wel voor nakomelingen zorgden, terwijl bovendien in de vorige eeuw het laatste grote roofdier, de wolf, werd uitgeroeid. Behalve het "bruine" ree deed eind vorige eeuw ook het "zwarte" ree zijn intrede. Daar het zwarte reewild (melanistische vorm) zijn ontstaansgebied heeft in de omgeving van Hannover(Haste), geven deze door hun kleur "gemerkte" reeën duidelijk aan dat ons ree uit het oosten, door langzame uitbreiding van z'n leefgebied, ook hier terecht is gekomen. (Meyer-Brenken; 1970).

anno 1975

In de tweede helft van deze eeuw:

*De populatie-grootte heeft men in deze verschillende jaren geschat op: 1930: 3 à 4.000 stuks
1975: ± 22.000 stuks
1980: 25 à 30.000 stuks*

Bijzonderheden zijn:

a. **Het reewild op Ameland.**

De eerste reebok op Ameland vertoonde zich in 1927 bij Nes. Deze bok moet, evenals de volgende waargenomen bok in 1945, van de vaste wal bij laag water als "wadloper" zijn overgestoken. Dat dit wel meer gebeurt blijkt uit het feit, dat af en toe een visser tussen de Friese kust en Ameland een ree uit het zeewater opvist. In het voorjaar van 1947 vond men het tijd worden dat de bok niet alleen bleef en men kocht daarom een geit en een bok, die op het eiland werden uitgezet. De geïmporteerde bok werd door loslopende honden om het leven gebracht, maar de geit heeft samen met de reeds aanwezige bok de basis gelegd voor een kleine reewildpopulatie op Ameland. In de loop der tijden zijn wel meer reeën overgestoken, zodat er nu nog steeds reewild op dit Waddeneiland aanwezig is. In 1962 telden wij ongeveer 25 stuks en sindsdien heeft de stand jaren om dit zelfde aantal geschommeld. De oorzaak hiervan zou naast stroperij kunnen zijn, dat het voedselaanbod in de late winter en het vroege voorjaar zo gering is, dat met name de geiten die drachtig zijn, zich niet voldoende kunnen voeden om gezonde kalveren ter wereld te brengen. Vandaar ook dat men vrij weinig kalveren zag in de loop van de zomer. Momenteel is, mede dank zij goed toezicht en verruiging van de vegetatie, de stand ± 45 à 50 stuks groot.

Reewildbeheer
te kijk

b. Het reewild in de Amsterdamse Waterleidingduinen.

In oude literatuur zijn gegevens te vinden over verspreiding en voorkomen van reewild in ons land. In de middeleeuwen kwam naast reewild ook roodwild in de duinen voor.

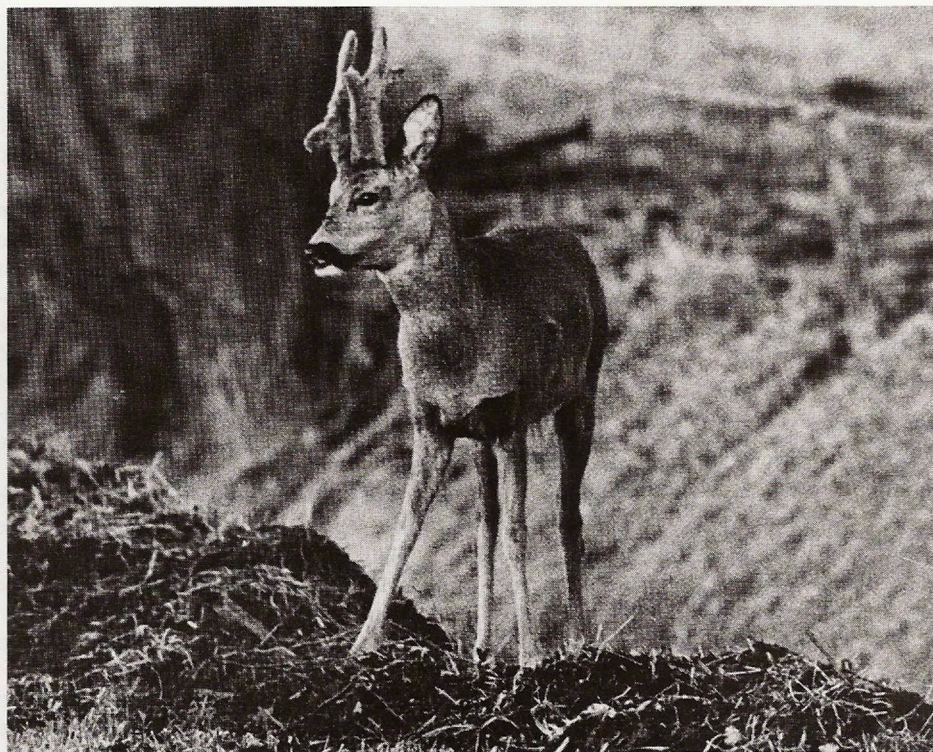
Daarna is het om onbekende redenen geheel uit dit gebied verdwenen. Nu er weer reewild in een paar duinterreinen is uitgezet, kan men ook daar reeën observeren, een bijzondere ervaring voor hen die reewild uit geheel andere biotopen kennen. Zo hebben we een duin-reewildbestand op Schouwen, op Voorne-Putten en in de Amsterdamse Waterleidingduinen bij Zandvoort. In dit laatste gebied werden in 1954 enkele stuks reewild uitgezet, die zich in de zomer konden voeden met alle mogelijke kruiden en grassen, die in dit duingebied voorkomen. In de winterperiode trokken ze zich terug in die delen van het terrein waar dekking en voedsel, in de vorm van duindoorns, varens, braam en verspreide groepen naald- en loofhout, aanwezig zijn. Na een periode van tien jaar had de reewild populatie zo'n vorm aangenomen, dat men jaarlijks grote aantallen valwild aantroef en dat er, door een tekort aan voedsel in de winter en voorjaar, vreeschaade ontstond op de aangrenzende bloembollenvelden. Daarom is men in 1968 overgegaan tot reewildafschot en biotoopverbetering in de vorm van het aanleggen van enkele akkers met winterrogge. Het aantal stuks reewild in 1968 moet tussen de 400 en 500 hebben gelegen, momenteel ligt dit rond de 200 stuks. Dank zij het ingrijpen is de stand over het algemeen in conditie verbeterd. Dit wordt onder meer tot uitdrukking gebracht in de gemiddelde gewichten van geschoten jaarlingen en kalveren in de jaren 1972, 1978 en 1987:

Jaar	Jaarlingen (ontw. + kop)	Kalveren (ontw. + kop)
1972	11,0 kg	7,4 kg
1978	12,3 kg	7,9 kg
1987	12,9 kg	10,1 kg

Behalve de toename van het lichaamsgewicht, zien we ook hier weer dat het percentage knopbokken afneemt, dat er minder valwild wordt aange troffen en dat het aantal aanrijdingen en schadegevallen rond de duinwaterwinplaats terugloopt. In de loop der jaren is bovendien de vegetatie gunstiger geworden voor het reewild, zowel wat dekking als wat voedsel betreft. Vandaar dat speciale voorzieningen in de vorm van voerakkers niet meer noodzakelijk bleken, wel blijft het jaarlijks afschot een noodzakelijk sluitstuk van het reewildbeheer. Hierdoor wordt de reewildstand niet te groot, blijft de populatie gezond en wordt schade aan de biotoop zo veel mogelijk voorkomen

c. Veldreeën

We weten dat het reewild zich het liefst ophoudt in die gebieden, waar dekking grenst aan veld. Het zogenaamde parklandschap is dus bij uitstek geschikt om reewild te herbergen. Niet alleen in ons land, maar ook elders, heeft het reewild zich meer en meer kunnen uitbreiden. De bosrijke gebieden zijn hier en daar zo dicht bevolkt, dat langzamerhand het reewild

ook de aangrenzende velden is gaan bewonen, zonder de gelegenheid te hebben zich regelmatig in het bos terug te trekken. In de zomer vindt het reewild in deze terreinen voldoende dekking in de diverse gewassen en een overvloed aan goed voedsel. In de winter wordt het voor hen moeilijker om goede dekking te vinden; alle ruigten, heggen en ook slootkanten doen dan dienst als dekking. Over het algemeen zijn deze reeën in een zeer goede conditie vanwege het goede voedsel op het veld en ook vanwege de vrij geringe dichtheid. Het reewildverlies bij deze veldieren is namelijk veel groter dan bij de bosreeën. Het kalverenverlies door landbouwmachines is bijzonder hoog (Stubbe; 1966), evenals het aantal reeën dat wordt aangereden of dat door struinende honden wordt gedood.

Door de schade die veldreeën kunnen toebrengen aan gewassen, kan men niet overal de aanwezigheid van veldreeën appreciëren. In de Oostbloklanden is men echter niet erg ongelukkig met het voorkomen van veldreeën, daar deze dieren over het algemeen zwaarder zijn dan de bosreeën en dus meer opbrengen. Bovendien blijkt de schade, die door het reewild aan de gewassen wordt toegebracht, in geld uitgedrukt, minder te zijn dan de opbrengst van het jaarlijks afschot. In die gebieden, waar we met particuliere grondgebruikers en verpachte jachtvelden te maken hebben, liggen de zaken veel moeilijker en zal voor ieder veld afzonderlijk bekeken moeten worden welke koers het reewildbeheer ter plaatse zal moeten varen.

Bok met bastgewei

d. **Bezetting van de IJsselmeerpolders**

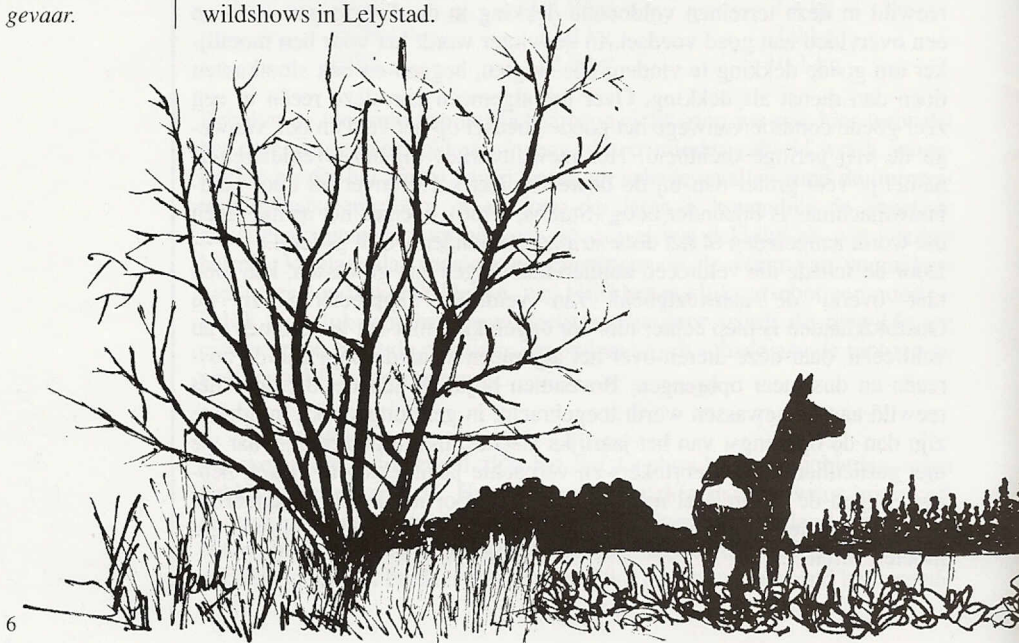
De drie IJsselmeerpolders vertonen een ongeveer gelijk beeld van de ontwikkeling van een reewildpopulatie. De oudste polder, de N.O.-polder, viel in 1942 droog en het jaar daarop werd reeds de eerste reebok in de zuidhoek waargenomen. Vijftien jaar later, in 1958, werd de stand op ongeveer 40 stuks geschat. Dit is beslist veel te laag geweest, daar bij tellingen in 1960 bleek, dat er ongeveer 200 reeën in de polder waren. In de daaropvolgende jaren is de populatie uitgegroeid tot vier- à vijfhonderd stuks. Daar in 1960 de schade (vooral aan vruchtboompjes) hier en daar meer dan toelaatbaar werd, moest tot afschot worden overgegaan. In september 1960 werd een 8-jarige bok geschoten; het bleek de beste bok te zijn die ooit in Nederland was neergelegd. De kwaliteit van het reewild was in de eerste periode perfect. De lage dichtheid en het goede voedsel kwamen in de conditie van het reewild duidelijk tot uiting. Door deze conditie was het mogelijk dat een bijna éénjarige reeëit (bijna smalree), die werd aangereden, reeds twee voldragen kalfjes droeg!

Toen de reewildpopulatie zich bleef uitbreiden, ging de conditie van de reeën achteruit en ook de ontwikkeling van de geweitjes bleef in vele gevallen beneden normaal; een toename van het aantal knobokjes was het resultaat. In de beide Flevopolders ontstond een reewildbestand, die zich bijzonder goed en snel ontwikkelde.

Van de zogenaamde armoedige Veluwe-reeën, die hiernaartoe trokken, waren de nakomelingen het aanzien waard.

Ook hier dus weer de invloed van lage dichtheid en een overvloed aan goed voedsel. Is in Oostelijk Flevoland door de te hoge populatiedichtheid in enkele gebieden de conditie van het reewild weer achteruitgegaan, in Zuidelijk Flevoland daarentegen is het reewild over het algemeen in optimale conditie, hetgeen duidelijk te zien is op de regelmatig gehouden reewildshows in Lelystad.

*Altijd alert op
gevaar.*

2. DOEL VAN DE REEWILDJACHT, VROEGER EN NU.

De combinatie van goed wildbraad en het fraaie geweitje van de reebok leidde ertoe dat men, ook in ons land, bij legale bejaging van het reewild in de eerste plaats het mannelijk wild oogstte. Bij de illegale jacht gaat het de stroper over het algemeen niet zozeer om de trofee, maar in de eerste plaats om het wildbraad, waarvoor de zwaarste (in beste conditie) reeën het eerst in aanmerking komen, ongeacht of het een geit of een bok is.

De jager, die zich ontwikkelde tot een trofeeënjager en trots was op de mooie geweien in z'n jachtkamer, had er geen notie van dat hij niet op de juiste weg was; hij selecteerde namelijk niet op dieren die de populatie wel kon missen. Doordat nauwelijks geiten werden afgeschoten nam de populatie jaarlijks meer dan normaal toe, waardoor veel te hoge dichtheden ontstonden. Hierbij komt nog dat bij hoge dichtheden de jonge bokken, in goede conditie, gaan zwerven, terwijl de geiten, die wat toleranter zijn tegenover hun sekse-genoten, trouwer blijven aan hun standplaats. Het gevolg van te hoge dichtheden is dat de reeën, hoewel ze dagelijks hun pens goed kunnen vullen, toch een tekort aan voor hen hoogwaardig voedsel krijgen, daar de beste territoria door de sterkste exemplaren worden ingenomen. Bovendien bestaat er door een tekort aan rust onvoldoende gelegenheid het voedsel voldoende te kunnen herkauwen. Deze situatie leidt tot populaties met een geringe weerstand tegen ziekten en een hoge sterfte, vooral onder de kalveren in hun eerste winter. Over het algemeen worden dan ook zeer armoedige geweitjes geschoven (opgezet). Het was de biologisch niet voldoende onderrichte jager niet kwalijk te nemen dat hij het voorkomen van meer en meer slecht ontwikkelde geweitjes zag als een gevolg van slechte vererving. Daarom werden dus in de eerste plaats de bokken met de slechte geweitjes geselecteerd en afgeschoten. Wanneer dan in de loop van de zomer enkele zeer slechte exemplaren waren neergelegd, was de zaak ogenschijnlijk weer aardig opgeknapt.

Maar een zelfde situatie deed zich het volgende jaar weer voor. Bij deze selectie, hoe goed ook bedoeld, werd echter niet gelet op de dichtheid en op de geslachtsverhouding, maar op het individu. De populatie-opbouw en -dichtheid verbeterde niet door deze methode van bejaging.

De jacht mag geen ondoordachte ingreep zijn, maar moet een onderdeel vormen van een natuurbeheer dat wij in het verleden veel onjuist hebben uitgevoerd.

Daarom moeten wij de jacht op het reewild zien als een noodzakelijke regulatie, die we moeten uitvoeren op een wijze die de natuurlijke regulatie weerspiegelt. Met de kennis die we momenteel omtrent het reewild hebben verzameld, is dit mogelijk. De bedoeling van deze brochure is de lezer op de hoogte te brengen hiervan en ertoe bij te dragen dat de reewildjacht in ons land tot een voorbeeld mag worden van het juist beheren van reewildpopulaties, waarbij de goede reewildjager niet gemist kan worden.

Drachtige geit.

"De Achterhoek"

3. WAT VERSTAAN WE ONDER BEHEREN?

Het beheren van in het wild levende dieren betekent niet alleen maar ervan profiteren door ze te bekijken, te fotograferen of te bejagen. Wij moeten leren het dier niet als individu, maar als een exemplaar uit een populatie te zien in een omgeving, die voor deze diersoort geschikt moet zijn en blijven. Dit brengt de consequentie met zich mee, dat we bij het beheren van in het wild levende populaties ook de biotoop (het milieu waarbinnen deze populaties leven) moeten beheren. Simpel voorgesteld: wanneer enkele reeën in een geïsoleerd liggend bosje leven en dit bosje wordt gerooid, dan zullen de reeën daar verdwijnen door gemis aan dekking. Het beheer valt dus uiteen in twee delen, die echter zeer nauw met elkaar verbonden zijn. Zo zal het beheer van een reewildpopulatie erop gericht moeten zijn een dichtheid te verkrijgen en te handhaven, die overeenkomt met de aard van het leefmilieu. Behalve het aantal is ook de geslachtsverhouding en de leeftijdsopbouw van de populatie van groot belang. Bij het beheren van de biotoop zal rekening moeten worden gehouden met de eisen, die de betreffende diersoort stelt aan zijn omgeving. Voor het reewild betekent dit geschikte dekking, voldoende goed voedsel en de nodige rust. Hierbij blijkt direct dat, wil men een goed reewildbeheer doorvoeren, dit alleen mogelijk is in samenwerking met de grondgebruiker. Ten behoeve van het beheer zal er overlegd moeten worden wanneer er moet worden gedund, ingepoot of ingezaaid; ook is overleg geboden bij het aanleggen of openstellen van wegen of andere voorzieningen voor de recreatie. De bescherming van gewassen tegen reewildschade behoort eveneens bij het goed beheren van een reewildbiotoop; ook hiervoor is overleg met bos-, land- en tuinbouwers noodzakelijk. Tenslotte moet het nemen van maatregelen om aanrijdingen met reewild en verdrinking van reewild in kanalen te voorkomen, waar nodig, zeker een deel van het reewildbeheer vormen.

4. REEWILDBEHEER EN LITERATUUR.

Er is bijzonder veel over reewild geschreven; hieruit worden enkele interessante punten in het kort aangehaald. Een in 1974 verschenen dissertatie van H. Ellenberg, getiteld "Beiträge zur Oekologie des Rehes", is tot nu toe het meest waardevolle werk betreffende de voedselopname, de observeerbaarheid en de activiteit van het ree in de verschillende jaargetijden. Hoewel dit onderzoek gedaan is binnen een raster, waar een bijzonder hoge dichtheid (tot zelfs 58 reeën op 133 ha!) gehandhaafd kon worden door ruim voldoende voedsel te verstrekken, zijn de resultaten zeer goed te gebruiken bij het beheren van een reewildstand in de vrije natuur. Zo laat hij in een grafiek zien in welke tijd bokken, geiten en kalveren het best waar te nemen zijn. Voor de bokken is dat over het algemeen in het voorjaar (vooral in april), terwijl geiten en kalveren zich in het najaar (september-december) meer laten zien dan in de rest van het jaar. Dit betekent dat een telling van het reewild op een bepaald tijdstip in het jaar, ook al is de telling verspreid over enkele dagen, nooit volledig kan zijn. Ook H. Strandgaard (1972) toont dit overduidelijk aan in zijn dissertatie "The roedeer population at Kalø". Alleen wanneer een groot aantal reeën duide-

lijk is gemerkt, kan men na een aantal observaties een vrij goede schatting maken. Beide biologen geven eveneens aan dat in landen, waar geen grote predatoren, zoals wolf en lynx, aanwezig zijn de reewilddichtheid zelfs tot 50 à 60 stuks per 100 ha. bos kunnen oplopen! De gevolgen van dergelijke grote dichtheden zijn schade aan de vegetatie en slechte conditie van het reewild, waardoor veel valwild voorkomt; er vindt bovendien een sterkere migratie plaats. Strandgaard beschrijft dat vooral jongere reeën migreren, met name de beter ontwikkelde jaarlingen onder de bokken. Ellenberg meent dat in de Duitse Bondsrepubliek de reewilddichtheid niet door de jacht wordt gereguleerd (daar er veel te weinig wordt afgeschoten), maar door het voedselaanbod in de winter en nog sterker in het vroege voorjaar. Bij hogere dichtheden geven Strandgaard en Ellenberg aan dat niet alleen de lichamelijke ontwikkeling achterblijft, maar dat tevens de gemiddelde aanwas per volwassen geit geringer wordt. Dit loopt bijvoorbeeld terug van gemiddeld 1,6 tot 0,9 per geit (Strandgaard, pag. 54). Interessant is ook een publikatie van Ch. Stubbe (1966) waar hij in "Untersuchungen über einige die Qualität des Rehwildes beeinflussende Faktoren" de conditie van een reewildpopulatie beschrijft in een natuurreservaat, waar van 1945 tot 1958 niet op reewild werd gejaagd. In dit gebied kon de populatie zich maximaal ontwikkelen. Tot een instorten van de populatie kwam het niet, daar in de aangrenzende gebieden wel werd gejaagd en er een voortdurende migratie vanuit het reservaat bestond. Het aantal stuks valwild in het beschermde gebied was iedere winter bijzonder hoog. Daar er meer en meer schade aan omliggend cultuurland ontstond, werd met het doel de reewilddichtheid tot normale proporties te brengen, de stand

*Bok met mooi
parel geveegd
gewei*

Fijnproever.

behoorlijk gedecimeerd. De gevolgen hiervan voor het reewild geeft hij weer in verschillende tabellen, waarin bijvoorbeeld het gemiddelde gewicht van spitsers in de periode van 1958 tot 1964 1,9 kg. toenam, terwijl het gemiddelde gewicht van bokken van 2 jaar en ouder met 2,4 kg. steeg. Eveneens is een vooruitgang in het gemiddelde gewicht (voor bokken van 3 jaar en ouder in 1958: 190,8 g; in 1964: 267,4 g) en de gemiddelde lengte van de geweistangetjes duidelijk waarneembaar. Een belangrijke daling van het aantal knopspitsers van ongeveer 50% geeft ook hier aan dat het optreden van dit slechte spitsergewei zeer afhankelijk is van de dichtheid van de populatie.

Karl Meunier schrijft in "Über Rehe in einem Steirischen Gebirgsrevier" (1975) onder meer dat de gewei-ontwikkeling van 10 verschillende bokken individueel van jaar tot jaar zo verschillend was, dat we niet kunnen spreken van goede of slechte "gewei-jaren". Ook bleek dat jaarlingen met een slecht ontwikkeld geweitje zich naderhand toch bijzonder goed konden ontwikkelen, terwijl ook het omgekeerde voorkwam. Dat wil zeggen dat het selectieve afschot naar gewei doorgaans geen zin heeft. Ook laat hij zien dat de maximale ontwikkeling van het geweitje reeds op tweejarige leeftijd (in een enkel geval), maar ook pas op zesjarige leeftijd kan plaatsvinden. Valentincic (1963) schrijft onder de titel "Über die natürliche Selektion beim Rehwild und insbesondere über die Rolle des Parasiten", dat parasitaire infecties in reewildpopulaties een natuurlijke regulatiefunctie hebben, vooral wanneer er geen grotere roofdieren meer aanwezig zijn. Hij spreekt zichzelf echter tegen, wanneer hij eerst zegt dat de jacht eerder als een economische maatregel gezien moet worden dan als een waarborg voor de kwaliteit en het voortbestaan van de soort, terwijl hij later zegt dat men radicaal moet ingrijpen in populaties, die te "dicht" zijn geworden, daar parasitosen het gevolg zijn van te hoge populaties. De aanwezigheid van valwild met parasitaire infecties houdt juist in dat er meer moet worden afgeschoten!

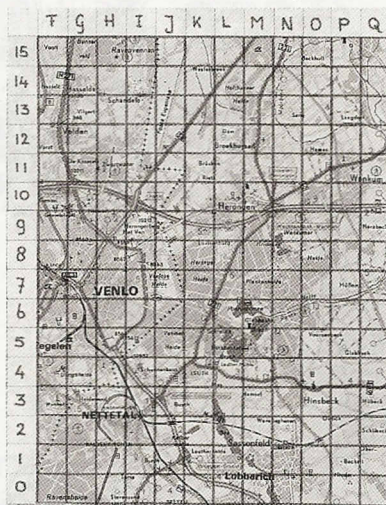
Bij het reduceren, zo schrijft Valentincic verder, zullen we zoveel mogelijk de werkwijze van de natuurlijke factoren moeten nabootsen (waarmee wij het geheel eens zijn). Ellenberg, tenslotte, is van mening dat wij niet moeten wennen aan zogenaamde "hongervormen" van reewild, die in grote delen van Duitsland te vinden zijn. Wij moeten streven naar het handhaven van gezonde (dus in goede conditie zijnde) reewildpopulaties, waarvan de dichtheden afhankelijk en daarom ook aangepast moeten zijn aan de verschillende biotopen, waar wij het reewild momenteel vinden.

5. BEHEREN BEGINT BIJ INVENTARISEREN.

Het allereerste dat een reewildbeheerder moet weten voor hij tot een daadwerkelijk beheer kan overgaan, is de grootte van de aanwezige populatie en de geslachtsverhouding. Er zijn vele methoden om te trachten het reewild te tellen. Maar al te vaak wordt er bij het opgeven van de dichtheid, met het oog op het aan te vragen afschot, van achter het bureau "geteld". Hoewel een dergelijke teller de laatste zal zijn om te beweren dat dit juist

is, is het vanzelfsprekend een verkeerde basis voor een verantwoord reewildbeheer. Het opnemen van de omvang van een reewildpopulatie door middel van een enkele telling is ook onvoldoende. Iedere reewildkenner weet, dat nooit al het reewild op één of twee ochtenden of avonden "buiten" is om zodoende een geslaagde telling te kunnen houden. Het jaargetijde, het voedselaanbod, het weer, verontrusting van allerlei aard zorgen ervoor dat het werkelijk tellen van een reewildpopulatie niet gedurende een enkel uurtje, een enkele dag of zelfs in een paar weken met succes kan worden uitgevoerd. In het ene veld zal het minder moeilijk zijn dan in het andere, maar grote fouten kunnen hierbij vlot worden gemaakt. De enige methode die een vrij betrouwbaar inzicht in de populatiedichtheid en -opbouw geeft, is de volgende. Op een kaartje van het jachtveld met naaste omgeving (schaal minstens 1:10.000) bevestigt u een doorzichtig stukje plastic waarop een blokverdeling is aangebracht van 1 x 1 cm. Wanneer u de blokjes bovenaan het kaartje van de letters van het alfabet voorziet en cijfers plaatst in de blokjes, die zich van boven naar beneden geheel links of rechts op het kaartje bevinden, dan kunt u hiermee ieder blokje op de kaart aanduiden met een combinatie van een cijfer en een letter.

Voorbeeld:

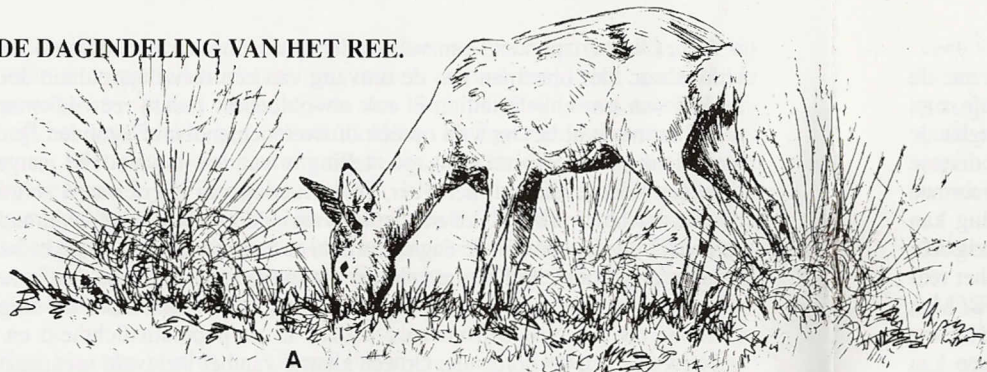
Dit kaartje (in een groot veld dus verschillende kaartjes) neemt u bij ieder terreinbezoek gedurende het gehele jaar mee en u noteert in een notitieboekje iedere keer wat u aan reewild waarneemt en waar (door het aanduiden van het betreffende blokje). Indien mogelijk beschrijft of tekent u bijzonderheden als geweijsje, kleur, aantal kalveren, leeftijdschatting en dergelijke. Wanneer u dan op een regenachtige dag thuis uw notitieboekje met het kaartje tevoorschijn haalt en uw reewildstand eens rustig gaat bekijken, weet u niet alleen hoeveel reeën u ongeveer in uw veld heeft, maar ook waar u ze in bepaalde tijden van het jaar gezien heeft, hoe groot de aanwas is, waar een ziek of een heel oud stuk het meest is waargenomen, etc. Dit kan ook bij het vervullen van uw afschot een grote steun voor u zijn. Probeer het maar eens!

Reewild voelt zich bijna in ieder landschap thuis.

DE DAGINDELING VAN HET REE.

A. 6 uur laveien

A

B. 4 uur rust - 3 uur slapen

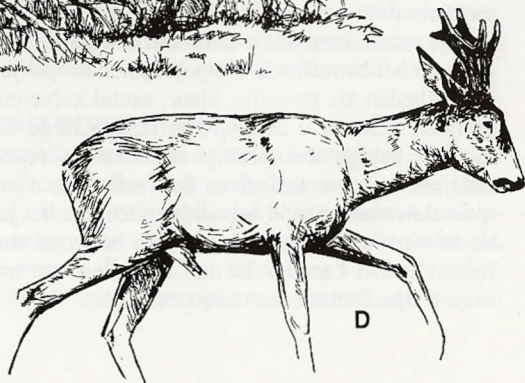
B

C. 6 uur herkauwen

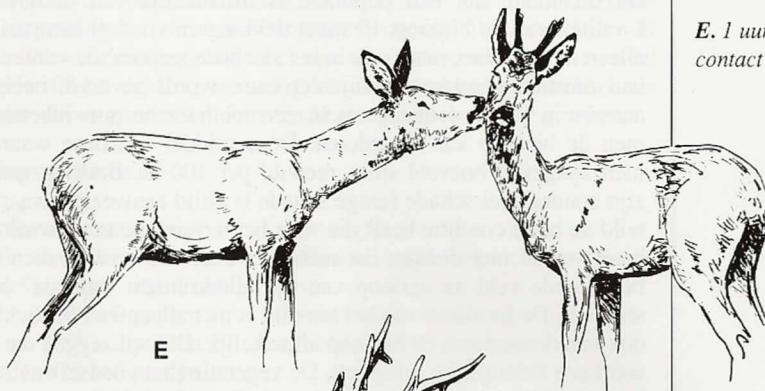
C

D. 2 uur trekken

D

E. 1 uur sociaal contact

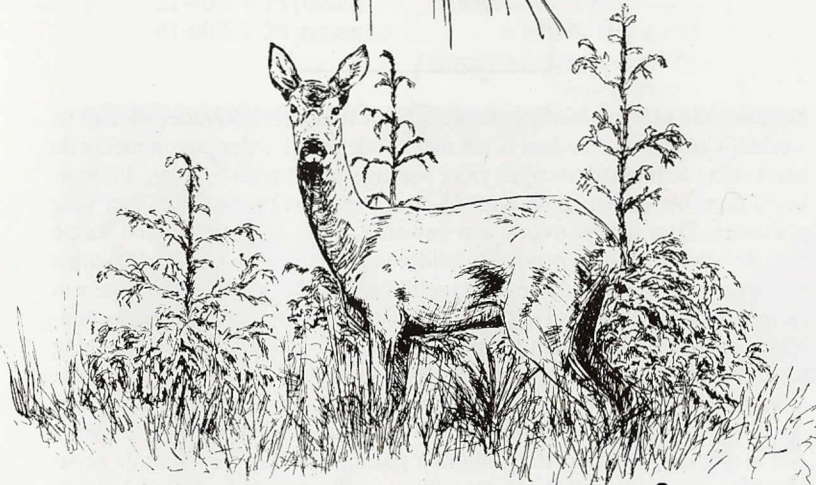
E

F. 2 uur verzorging

F

G. 24 uur waakzaamheid.

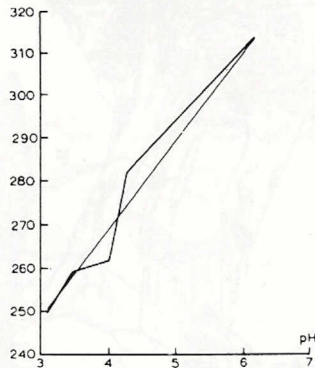

G

6. WELKE REEDICHTHEID MOET MEN AANHOUDEN?

De dichtheid van een populatie is afhankelijk van de grootte en de kwaliteit van de biotoop. Er moet dekking en voedsel aanwezig zijn, niet alleen in de zomer, maar ook in het slechtste seizoen: de winter. Uitgaande van omstandigheden waarbij niet extra wordt gevoerd, hebben diverse auteurs in het verleden getracht een methode te ontwikkelen, waarmee men de biotoop kan waarderen. Door middel van deze waardering kan men aangeven hoeveel stuks reewild per 100 ha. dekking aanwezig kan zijn zonder veel schade (enige schade is altijd aanwezig), waarbij het reewild de beste conditie heeft die voor het terreintype te verwachten is. Men moet vooral niet denken dat men met deze aanbevolen dichtheid in het betreffende veld na verloop van tijd alleen maar "kapitale" bokken kan schieten. De kwaliteit van het reewild is niet alleen van de dichtheid, maar ook van de aard van de biotoop afhankelijk. Dat wil zeggen dat de bodemsoort een belangrijke rol speelt. De vegetatie (het voedsel van het reewild) is sterk afhankelijk van de grondsoort, die zich uit in de soortenrijkdom en de kwaliteit. De in de grond aanwezige en door de planten opgenomen mineralen worden met het voedsel door het reewild opgenomen. Vandaar ook dat er een correlatie werd gevonden tussen de zuurgraad (pH) en de gemiddelde kwaliteit van reegeweien (zie grafiekje)

*Gemiddeld
geweigewicht
in grammen*

De methode om een biotoop te waarderen lijkt ingewikkelder dan ze in werkelijkheid is. Bovendien is het niet noodzakelijk ieder jaar opnieuw de berekening te maken, tenzij er grote veranderingen plaatsvonden, bijvoorbeeld door het vellen van bomen of door het opnieuw inplanten met jong plantsoen. Daar het ree vooral een bewoner is van bosranden, is de lengte van de scheiding tussen bos en veld een belangrijk gegeven. De enige manier om dit uit te drukken in vergelijkbare cijfers, is het percentage van de lengte van deze grens ten opzichte van de grens van het gehele reewildrevier. De oppervlakte aan weide en akkers is, evenals de door dekking ingenomen oppervlakte, een zeer belangrijke factor. De soort van dekking, ook met het oog op aanwezig voedsel in de winter, is direkt van invloed op de reewildstand. De zuurgraad van de bodem is van de meeste gebieden in ons land bekend. Mocht dit niet zo zijn, dan kan men voor de bepaling hiervan enkele grondmonsters uit de terreingedeelten, die het grootste

deel van het revier uitmaken, naar het Laboratorium voor Grond- en Gewasonderzoek te Oosterbeek sturen. Wanneer men alle punten, verkregen door toepassing van de waarderingsmethode, bij elkaar optelt en dit getal in de daarvoor aangegeven tabel opzoekt, dan vindt men het aantal reeën dat per 100 ha. dekking aanwezig kan zijn zonder dat er veel schade wordt aangericht en zonder dat de reeën in een slechte conditie geraken.

Waarderingsmethode

a. Veldgrenspercentage

Hierbij wordt de grens tussen dekking en veld in procenten van de totale reviergrens uitgedrukt.

0% = 0 punten	41-60% = 8 punten
1-20% = 2 punten	61-80% = 11 punten
21-40% = 5 punten	> 80% = 15 punten

b. Oppervlakte weiden en akkers

De oppervlakte wordt uitgedrukt in procenten ten opzichte van het totale revieroppervlakte.

0% = 0 punten	11-20% = 10 punten
1-4% = 2 punten	> 20% = 15 punten
5-10% = 6 punten	

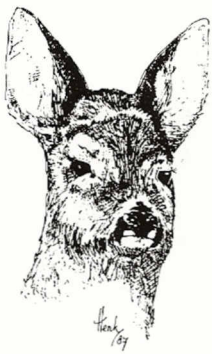
c. Dekkingspercentage.

Dit is oppervlakedekking in procenten van de totale revieroppervlakte.

0% = 0 punten	61-70% = 30 punten
1-10% = 5 punten	71-80% = 20 punten
11-20% = 10 punten	> 80% = 15 punten
21-40% = 15 punten	(omgevend biotoop: bos)
41-60% = 20 punten	> 80% = 20 punten
	(omgevend biotoop: weide, heide, akkers.

Twee bokkalveren in spel gevecht.

Reekalf.

d. Boomsortenverdeling

Naaldhout zonder ondergroei	= 2 punten
Naaldhout met ondergroei	= 6 punten
Gemengd bos zonder ondergroei	= 6 punten
Gemengd bos met ondergroei	= 10 punten
Loofhout zonder ondergroei	= 8 punten
Loofhout met ondergroei	= 15 punten
30-50% eik	= 15 punten
> 50% eik	= 20 punten

e. Bodemsoort naar pH-gehalte

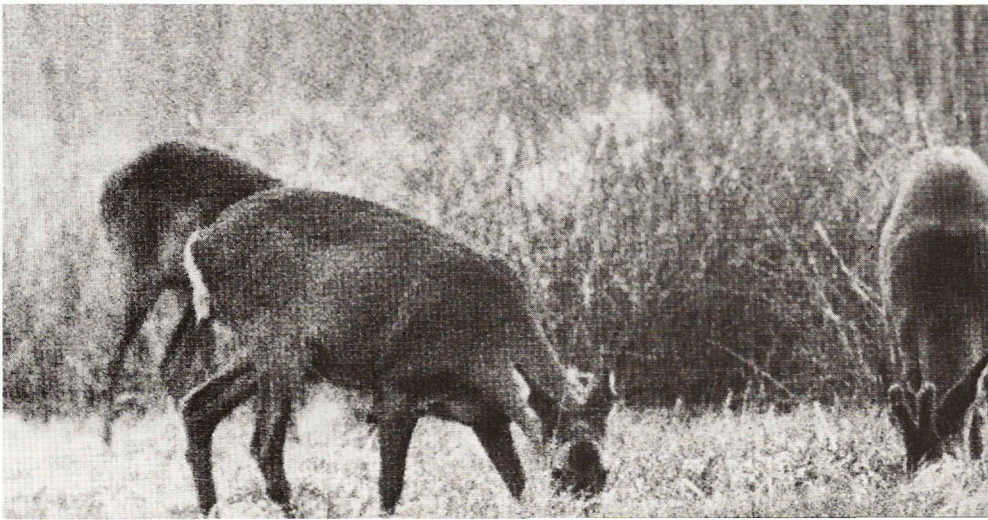
< 4,0	= 4 punten	6,0 - 6,9	= 16 punten
4,0-4,9	= 8 punten	7,0 en meer	= 20 punten
5,0-5,9	= 12 punten		

Na het optellen van de punten kan men in de onderstaande tabel zien welke de meest gewenste dichtheid per 100 ha. dekking voor het betreffende terrein is. Bij deze berekening verstaan we onder dekking alle bosschages en ruigten waar het reewild gebruik van kan maken.

Biologisch toelaatbare reewilddichtheid per 100 ha. dekking:

Totaal punten aantal:	0-25	26-30	31-35	36-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-100
Gewenste dichtheid:	0	2	4	6	8	9	10	11	12

In het geval er roodwild in hetzelfde veld voorkomt (zonder voldoende bijvoeding) moet men voor 1 edelhert 3 reeën rekenen en voor 1 damhert 2 reeën. Mocht leverbot in het veld voorkomen, dan wordt aangeraden de stand iets lager te houden dan aangegeven om verdere verspreiding van deze parasiet, die ook onder het vee kan voorkomen, zoveel mogelijk te beperken.

7. RESULTATEN VAN JACHTMETHODEN IN HET VERLEDEN.

In het hoofdstukje 2 hebben we de resultaten gezien van de vroegere methoden van bejaging. In eerste instantie was dat de verkeerde geslachtsverhouding, waardoor de populatie de kans kreeg zich steeds meer uit te breiden. Deze uitbreiding had tot gevolg dat de dichtheden te hoog werden, zodat voedselconcurrentie optrad, met name in de winter en vroeg in het voorjaar, wanneer de bokken hun geweitje moeten opzetten en wanneer de geiten dragend zijn en goed voedsel voor de ontwikkeling van de vrucht nodig hebben.

Begrijpelijk is dat dan de bokken geen goed geweitje kunnen ontwikkelen en dat de geiten geen sterke kalveren kunnen voortbrengen. De sterfte onder de kalveren, vooral in de winter, is erg hoog. Dit is op zichzelf niet erg, want anders hadden de grote roofdieren juist van deze kalveren wel een zware tol geheven. Wel erg is dat door de sterk verminderde weerstand een groot aantal dieren besmet raken met verschillende parasieten, vaak met dodelijke afloop. Deze parasieten mag men niet zien als plaatsvervangers van de roofdieren, want in de periode dat de "gastheren" besmet zijn, maar nog niet bezwaken, besmetten de eieren en/of larven van deze parasieten het overige reewild. Het gevolg is dat de zwakke populatie sterk zal schommelen in aantallen, afhankelijk van bijvoorbeeld het klimaat in de winter. Toen er nog roofdieren aanwezig waren, kregen de parasieten bijna geen kans om hun gastheren erg lang te laten lijden en was de besmetting van het terrein gering. Wanneer wij ons beheer willen zien als een weerspiegeling van de natuurlijke gang van zaken, zoals dit bijvoorbeeld nog het geval is in sommige gebieden in de Balkanstaten, dan moeten we voor de regulatie de rol van de grote roofdieren overnemen, voordat de parasieten de kans krijgen. Dat betekent dat niet alleen de bokken, maar ook de geiten en de kalveren jaarlijks in aantallen zullen moeten worden teruggebracht. In eerste instantie gaat het dus meer om het aantal dan om de keuze ("nicht nur Wahl, sondern Zahl!") van het afschot. Een andere reden om reewild binnen bepaalde grenzen te houden is het voorkomen van schade aan land-, bos- en tuinbouw en van een verhoogde migratie, waardoor de kans op verkeersongevallen en verdrinkingen toeneemt.

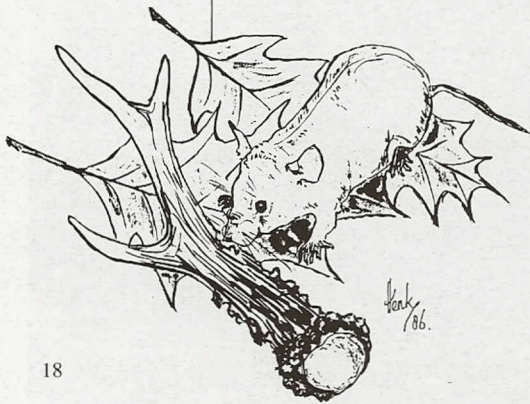
*Sprong reeën
in winterkleed.*

8. WELKE JACHTMETHODE IS DE JUISTE?

Dat is de methode die gebaseerd is op een natuurlijke selectie. Bij de natuurlijke selectie komt gemiddeld jaarlijks ongeveer de helft van de kalveren om. Willen wij onze stand in een bepaald revier gelijk houden, dan moet het afschot gelijk zijn aan de "aanwas". Ongeveer 50% van dit afschot zou uit kalveren en jaarlingen moeten bestaan. De rest van het afschot moet dan worden verdeeld onder zieke (slecht in conditie zijnde) bokken en geiten, aangevuld met de minst sterken onder de tweejarigen en dieren van bij voorkeur 6 jaar en ouder. Op deze wijze wordt de sterkste groep (de fokgroep), 3 t/m 5 jaar, gespaard om het voortbestaan van een gezonde reewildstand in het betreffende gebied te garanderen. Wanneer de stand de draagkracht van het biotoop niet te boven gaat en u de jaarlijkse inventarisatie gaat bestuderen in verband met het afschot, dan kunt u een goed plan maken, omdat u weet wat u in uw veld heeft en waar u de meeste kans heeft de verschillende geiten, kalveren en bokken te treffen. Het gevaar dreigt dat men na enkele jaren nagenoeg geen slechte exemplaren meer in het veld tegenkomt en dat selecteren dus moeilijk gaat worden. Als het afschot echter een jaar wordt overgeslagen, komt er een te hoge dichtheid met alle narigheid vandien. Er zijn onder kalveren altijd verschillen in conditie, ook in de spitsers, smalreeën en de zeer oude exemplaren. Een bok van misschien wel 7 of 8 jaar kan in de bronst nog erg actief meedoen, terwijl een 5- of 6 jarige bok geen eigen territorium heeft, wat rondzwerft en zo nu en dan getreiterd wordt door de jongere bokjes. Deze bok blijkt ondanks zijn leeftijd overbodig te zijn in tegenstelling tot de oudere bok. In zo'n geval kunt u beter de 5-6 jarige bok (mooi of niet mooi) wegnemen dan de sociaal actieve bok, hoewel de laatste ouder is. Om werkelijk goed reewild te beheren komt heel wat kijken en niet iedereen heeft de gelegenheid dit zo uit te voeren. De hulp invoeren van anderen doen wij niet erg graag, toch kan dit soms heel waardevol zijn, vooral bij het observeren (c.q. inventariseren). Ook moet de waarde van het contact met de grondgebruikers (beheerder, bosbouwer, landbouwer, tuinder, etc.) niet worden onderschat, evenals het contact met de buurjagers, vooral wanneer het kleinere jachtvelden betreft. Het samenwerken in wildbeheereenheden of reewildringen om een zelfde doel: het handhaven van een gezonde reewildstand na te streven heeft beter resultaat dan wanneer iedereen zelf doet wat hij denkt dat goed is.

*Alles wordt
benut.*

Veluwe's landschap

9. ZIJN HIER AL VOORBEELDEN VAN?

Van het samenwerken in zogenaamde reewildringen zijn verschillende voorbeelden te geven. In een gebied van rond de 15.000 ha. aan weerszijden van de Duitse-Nederlandse grens in de omgeving van Arcen (Limburg) en Walbeck (Duitsland) beheren Nederlandse en Duitse jagers samen het daar levende reewild. Sinds 1970 doen zij dit op de manier, zoals hiervoor werd uiteengezet. Ook al werden er fouten bij het aanspreken van het reewild gemaakt, toch worden duidelijk waarneembare voordeelingen geboekt.

Voorbeeld:

A. Het percentage bokken geschoten in de leeftijdsgroep van 3 - 6 jaar:

	Duits gebiedsdeel	Nederlands gebiedsdeel
1970 - 1971	22	33
1974 - 1975	7	21
1988 - 1989	6,6	14,5

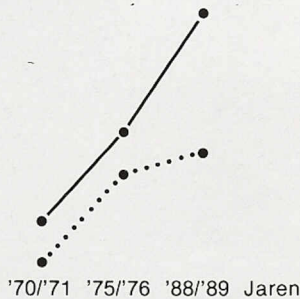
B. Het percentage \hat{O} kalveren + jaarlingen:

1971 - 1972	61,5	41
1974 - 1975	90	47
1988 - 1989	60	70

In het Duitse gebiedsdeel werden dus in 1974/75 bijna alleen maar kalveren en jaarlingen tijdens de bokkenjacht geschoten, wat natuurlijk ook niet goed was en dus teruggedraaid moest worden. Nu is het Nederlandse gebiedsdeel te hoog in kalveren en jaarlingen percentage, hetgeen ook weer omlaag moet om rond de 50% terecht te komen. Ieder voorjaar worden alle hele schedels, zowel van kalveren en geiten als van de bokken, bijeengebracht op een zogenaamde "Schadelschau", waar het afschot en de eventuele veranderingen per revier worden besproken. Met name in de Duitse revieren, waar de dichtheid over het algemeen veel hoger was dan in de Nederlandse, is de conditie van het reewild, nu de dichtheid vermindert is, duidelijk verbeterd. Deze verbetering wordt aan de hand van de lichaamsgewichten in onderstaande grafiek uitgedrukt.

gewicht in kg.

20
19
18
17
16
15
14
13
12
11

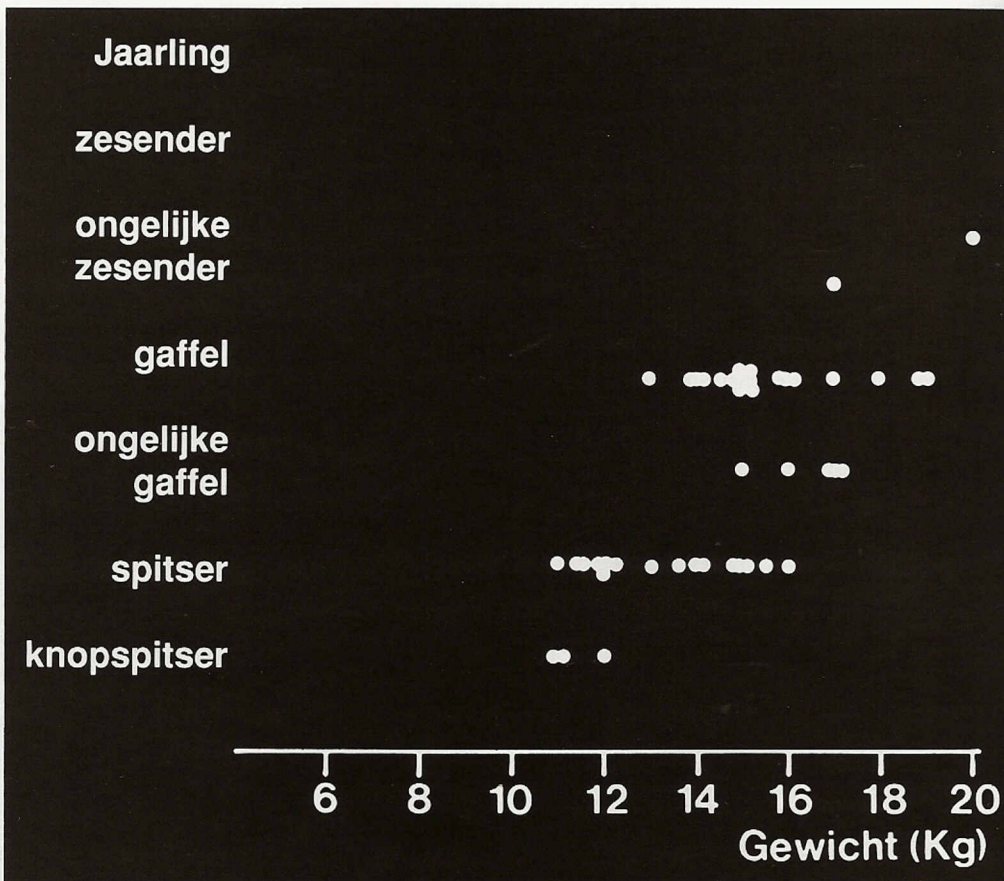

— = adulten
... = jaarlingen

Waren in 1970/'71 de gewichten (ontw. + kop) van de jaarlingen gemiddeld 11 kg., na 5 jaar lag dit al op bijna 14 kg., terwijl dit de laatste jaren tussen de 14 en 15 kg. schommelt! De gewichten van de volwassen reeën lag in 1970 tussen de 12 en 13 kg., na 5 jaar was dit al 15 kg., terwijl dit nu rond de 19 kg. ligt. Een verdere verbetering is, gezien het leefmilieu, niet meer te verwachten.

De schedellengte bij de jaarlingen is met ± 2 cm. toegenomen, hetgeen ook wijst op een verbetering van de conditie, wat nog duidelijker tot uiting komt in de ontwikkeling van de jaarlinggeweitjes. Wemelde het in 1970 nog van de knopbokjes, momenteel zien wij deze niet of praktisch niet meer! Normale spitsers zijn nu of gaffel of ongelijke of zelfs gelijke zessertjes, niettegenstaande hebben wij hier met arme biotopen te maken .

Duidelijk correspondeert de ontwikkeling van het jaarlinggeweitje met de conditie van de jaarling uitgedrukt in zijn lichaamsgewicht.

Dit geeft weer duidelijk aan dat het niet de erfelijkheid in eerste instantie is die geweiontwikkeling beïnvloed. De populatiedichtheid overeenkomend met de draagkracht van het gebied, waardoor een betere mogelijkheid zich werkelijk goed te kunnen voeden verzekerd is, blijkt voor een gezonde reewildstand het allerbelangrijkste.

Het feit dat met deze conditieverbetering het aantal knopbokjes en andere minder goed ontwikkelde geweitjes sterk is teruggelopen, is een verheugende bijkomstigheid. Hieruit blijkt dat in feite ieder ree, wanneer hij vanaf het begin van zijn bestaan goed wordt gevoed, een normale zesender kan worden. Erfelijke aanleg is o.a. wel terug te vinden in bepaalde vormen van geweytype. Een selectie in de richting van een bepaald type lijkt niet erg natuurlijk, ook al zijn we geneigd zo te selecteren als de Nadler-formule (geweibeoordelingsformulering) in de hand werkt.

10. "TOEKOMSTMUZIEK"

1. Geen beheer meer op kleine afzonderlijke revieren, maar in grotere aaneengesloten gebieden (afhankelijk van biotoop en reewildbezetting)
2. Overleg met beheerders en grondgebruikers.
3. Geen standopname eenmaal per jaar, maar gedurende het gehele jaar.
4. Afschot voor ongeveer de helft in vrouwelijke kalveren en jaarlingen, aangevuld met zieke, slecht in conditie zijnde stukken en oudere reeën (bij voorkeur 6 jaar en ouder).
5. De geslachtsverhouding ongeveer 1 : 1 zien te houden.
6. Revier- en/of regionale shows, waarbij niet in de eerste plaats naar de gewekwaliteit, maar vooral naar de leeftijd van de afgeschoten exemplaren en naar de conditie van al het reewild in de bepaalde revieren zal moeten worden gekeken.
7. Geen prijzen (medailles) uitloven voor trofeeën van te jong geschoten bokken (bij voorkeur ouder dan 5 jaar).

Mijn, reeds door vele overgenomen, lijfspreuk is en blijft: Het Reewild is er niet voor de jagers, maar de jagers zijn er voor het Reewild!

Knopbokje.

LITERATUUR:

Ellenberg, H. 1974

Beitrage zur Ökologie des Rehes (Dissertation)

Haaften Dr J.L. van 1968

Das Rehwild in verschiedenen Standorten der Niederlande und Slowenien (Dissertatie).

Meunier, K. 1975

Über Rehe in einem Steirischen Gebirgsrevier.

Meyer-Brenken, H. 1970

Das schwarze Rehwild.

Pelzers, E en Rijk, J.H. de 1988

De geschiedenis van het ree in Nederland. *Natura*, 85: 8-12.

Strandgaard, H. 1972

The roe deer population at Kalø and the factors regulating its size (Dissertation)

Stubbe, Ch. 1966

Untersuchungen über einige die Qualität des Rehes beeinflussende Faktoren. Beitrage zur Jagd- und Wildforschung V.

Swaen, A.E.H. ± 1635

Jachtbedrijf.

Valentincic, S. 1963

Über die natürliche Selektion beim Rehwild und insbesondere über die Rolle des Parasiten. IUGB Congress, Bornemouth.